

היום נלמד בעזרת ה':

דף קי

[ע"פ ביאור חכרותא]

איתתיה דקרח אמרה ליה: חזי מאי קעביד משה [ראה מה משה עושה]! איהו הוה מלכא [הוא עצמו מלך], לאחווה שוויה כהנא רבא [את אחיו הוא מינה לכהן גדול], לכני אחוהי שוינהו סגני דכהנא [ואת בני אחיו מינה לסגני כהונה]. ראה איך הוא דואג רק לעצמו ולמקורביו:

אי אתיא תרומה [אם מביאים תרומה] - אמר משה: תיהוי לכהן. אי אתו מעשר, דשקילתו אתון [אם מביאים מעשר, שאתם, בני לוי, נוטלין אותן], אמר משה: הבו [תנו] חד מעשרה לכהן [תרומת מעשר]. ועוד דבר הוא עושה לכם, דגייז ליה למזייכו [גוזז הוא את כל שערכם, כפי שנאמר: "והעבירו תער על כל בשרם"], ומיטלל לנו כי כופתא [ומשחק בכם כאילו הייתם שוטים, ואתם חשובים עליו כגלגל], עינא יהב במזייכו [נותן הוא עיניו בשערכם, שלא יהיה בכם בעל צורה כמותו].

אמר לה: הא איהו נמי קא עביד [הרי גם משה עצמו גילח את כל שערו]! אמרה ליה: כיון דכולהו רבותא דידיה [כיון שכל מה שאתם עושים, לגדולתו וכבודו אתם עושים, שאתם מקיימים אפילו דברים שמישימים אתכם כשוטים], אמר איהו נמי: "תמת נפשי עם פלשתים". כלומר, אגוזז גם אני עמהם עכשיו, כדי להפיס דעתם.

ועוד, דקאמר לנו משה: עבדיתו תכלתא [עשו פתיל תכלת על כנפי בגדיכם]. אי סלקא דעתך תכלתא השיבא מצוה, למה אינו מצוה לעשות את כל הבגד תכלת? אפיק גלימי דתכלתא [הוצא אתה בגדי תכלת], וכסינהו לכולהו מתיבתך [וכסה בהם את כל בני בית מדרשך]!

היינו דכתיב: "חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידה תהרסנה". "חכמות נשים בנתה ביתה" - זו אשתו של און בן פלת, שהצילה בחכמתה את ביתה.

"ואולת בידה תהרסנה" - זו אשתו של קרח, שהרסה את ביתה באיוולתה.

“ויקמו לפני משה ואנשים מכני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם” -

“אנשים” - היינו מיוחדים שבעדה.

“קריאי מועד” - שהיו אנשים חכמים, שיוזעים לעבר שנים, ולקבוע חדשים. “אנשי שם” - שהיה להם שם בכל העולם. “וישמע משה ויפל על פניו”. מה שמועה שמע, שנפל על פניו?

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שחשדוהו מאשת איש. שנאמר בתהלים: “ויקנאו למשה במחנה”, אמר רבי שמואל בר יצחק: מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה. שאמר לה: אל תסתרי עם משה. שנאמר: “ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה”. שיצא אל מחוץ למחנה, כדי שלא יחשדו בו עוד.

“ויקם משה וילך אל דתן ואבירם”, מחל משה על כבודו, והלך בעצמו אל בעלי המחלוקת. אמר ריש לקיש: מכאן - שאין מחזיקין במחלוקת. דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת - עובר בלאו. שנאמר: “ולא יהיה כקרח וכעדתו”. דהיינו, שלא יעשו כקרח ועדתו, שהחזיקו במחלוקת. רב אשי אמר: המחזיק במחלוקת - ראוי ליצטרע. כתיב הכא, גבי מעשה קורח: “ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר ה' ביד משה לו”, וכתוב התם: “ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך וגו' ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג”.

אמר רבי יוסי: כל החולק על מלכות בית דוד - ראוי להכישו נחש. כתיב הכא, כאשר אדניהו בן חגית התנשא לאמר “אני אמלוך” [וזהו שנחלק על מלכות בית דוד, שרצה למלוך במקום שלמה]: “ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזחלת”, וכתוב התם: “עם חמת זחלי עפר”.

אמר רב חסדא: כל החולק על רבו - כחולק על השכינה. שנאמר במחלוקת קורח: “בהצתם על ה'”. הרי שאף שנחלקו על משה, נחשב להם הדבר כאילו נחלקו על השכינה.

אמר רבי חמא ברבי חנינא: כל העושה מריבה עם רבו [שמתקוטט עמו, ומפטפט נגדו דברים] - הרי הוא כעושה מריבה עם שכינה. שנאמר כאשר רבו בני ישראל עם משה [“וירב העם עם משה וגו'”]: “המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'”.

אמר רבי חנינא בר פפא: כל המתרעם על רבו [שאומר על רבו שנוהג עמו מדת אכזריות] - כאילו מתרעם על השכינה. שנאמר כאשר התלוננו בני ישראל על משה [ויילונו כל עדת בני ישראל על משה וגו']:"לא עלינו תלנתיכם כי על ה'".
אמר רבי אבהו: כל המהרהר אחר רבו [מחפה ומערים עליו דברים, שמבקש יותר ממה שראוי לו] - כאילו מהרהר אחר שכינה. שנאמר: "ויזכר העם באלהים ובמשה".

כתוב בספר קהלת: "עשר שמור לבעליו לרעתו". אמר ריש לקיש: זה עושרו של קרח. שעל ידי עשרו נתגאה, וסבר שהוא ראוי למעלת משה ואהרן.
"אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם וגו' ואת כל היקום אשר ברגליהם". מהו "היקום"?

אמר רבי אלעזר: זה ממונו של אדם, שמעמידו על רגליו.

ואמר רבי לוי: משוי שלש מאות פרדות לבנות היו המפתחות של בית גנזיו של קרח. וכולהו, כל אותם מפתחות ומנעולים, אקלידי [מפתחות] וקילפי [ומנעולים] דגילדא [היו עשויים מעור]. ואף על פי כן, אף שהיו אותם מפתחות ומנעולים קלים, שהרי היו עשויים מעור, ולא ממתכת, היו צריכים שלש מאות פרדות לשאתם. ללמדנו כמה עשיר היה קורח.

אמר רבי חמא ברבי חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים: אחת מהמטמוניות נתגלתה לקרח, וממנה נתעשר ביותר.
ואחת מהן נתגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס [קיסר שהיה בתקופתו של רבי, והיה אוהב ישראל].

ואחת - גנוזה לצדיקים לעתיד לבוא.

ואמר רבי יוחנן: קרח, לא מן הבלועים [שנבלעו באדמה] היה - ואף לא מן השרופין [אותם מאתיים וחמישים איש שהקטירו קטורת, ונשרפו] היה. אלא, במגפה מת.

ומנין לנו שקרח לא היה מן הבלועין?

דכתיב: "ותפתח הארץ את פיה ותבלע וגו' ואת כל האדם אשר לקרח". משמע שבלעה הארץ את אנשיו של קרח, ולא את קרח עצמו.

ומנין לנו שלא היה מן השרופין?

דכתיב: "באכל האש את חמשים ומאתים איש". משמע שהאש אכלה את מאתיים וחמישים האנשים שהיו בעדתו של קרח, ולא את קרח עצמו [שהרי היו מאתיים וחמישים איש חוץ מקרח. כפי שנאמר: "מאתים וחמשים מחתות, ואתה ואהרן איש

מחתתו". שהיו מאתים וחמשים מחתות למאתים וחמשים איש, ועוד שתי מחתות, לקרח ואהרן].

במתניתא תנא: קרח מן גם השרופין, וגם מן הבלועין.

כיצד?

כאשר נשרפו אנשי עדתו, נשרפה נשמתו עמהן, אבל גופו נשאר קיים. לאחר מכן נתגלגל גופו עד מקום הבלועים, ונבלע שם עם כל אשר לו.

מן הבלועים מנין?

דכתיב: "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת קרח". הרי שהיה קורח מן הבלועים.

מן השרופין מנין?

דכתיב: "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת", והרי אף קרח היה ממקריבי הקטרת! על כרחך שהוא נשרף בהדייהו [עינים].

אמר רבא: מאי דכתיב: "עריה תעור וגו' תבקע ארץ וגו' שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו"?

מלמד שבשעה שנבקעה הארץ, עלו שמש וירח לרקיע ששמו זבול. אמרו לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא]: **רבונו של עולם! אם אתה עושה דין לכן עמרם** [למשה]

- נצא להאיר על הארץ, ואם לאו - לא נצא!

עד שזרק בהם הקדוש ברוך הוא חצים [וזהו שנאמר: "לאור חציך יהלכו"].

אמר להן לשמש ולירח: והרי בכל יום ויום מלכי מזרח ומערב משתחווים לחמה בשעה שמניחים כתריהם בראשם, ואינכם מוחים על כך! **בכבודי - לא מחיתם, בכבוד בשר ודם מחיתם!**

ואף **האידינא** [עתה], **לא נפקי עד דמחו להו** [אין השמש והירח יוצאין להאיר, עד שמכים בהם בחצים], שכך גזר עליהם המקום מאז אותו מעשה.

דרש רבא: מאי דכתיב: "ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה"? **אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: אם בריאה** [נבראה] **כבר גיהנם - מוטב. ואם לאו -**

יברא ה' עתה גיהנם.

והוינן בה: **למאי**, למה נתכוין משה, כשאמר שיברא ה' עתה?

אילימא למבריה ממש, והא כתיב: "אין כל חדש תחת השמש"! דהיינו, שמאז בריאת העולם בששת ימי בראשית, לא נברא שום דבר חדש.

אלא לקרובי פיתחא [לקרב את פתח הגיהנם] למקומו של קרח, כדי שיפתח שם, ויבלעו בארץ.

"ובני קרח לא מתו". תנא, משום רבינו אמרו: מקום נתבצר [מלשון "עיר בצורה"] להם בגיהנם, שהתקין להם הקדוש ברוך הוא מקום גבוה בגיהנם, ולא העמיקו כל כך, ולכן לא מתו. וישבו עליו [על אותו מקום], ואמרו שירה. אמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא הוה קאזלינא באורחא [פעם אחת הייתי מהלך בדרך]. אמר לי ההוא טייעא [סוחר ישמעאלי]: תא ואחוי לך בלועי דקרח [בוא ואראה לך את המקום שנבלעו בו עדת קרח].

אזיל [הלך רבה בר בר חנה עמו], חזא תרי בזעי [ראה שני נקבים], דהוה קא נפק קיטרא מנייהו [שהיה יוצא מהם עשן].

שקל גבבא דעמרא [נטל גיזת צמר], אמשייה מיא [שרה אותה במים], ואותביה בריש רומחיה [והניחה בראש הרומח] ואחלפיה התם [והעבירה מעל אותם נקבים], ואיחרך [נשרף הצמר], לפי שהחום שם היה גדול ביותר.

אמר לי הסוחר הישמעאלי: אצית מה שמעת [הקשב מה אתה שומע] מתוך הנקב. ושמעית דהוו קאמרי הכי [ושמעתי שכך היו אומרים]: משה ותורתו אמת, והן בדאים [על עצמם היו אומרים כן].

אמר ליה אותו ישמעאלי: כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם [חוזר הגיהנם לכאן], והרי הם כבשר בתוך קלחת, ואז יוצא עשן ממקום זה, ואמרי הכי: משה ותורתו אמת והן בדאים.

שינו במשנתנו: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וכו'.

תנו רבנן: דור המדבר - אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר: "במדבר הזה יתמו ושם ימתו". וכך נדרש המקרא: "יתמו" - בעולם הזה, "ושם ימתו" - בעולם הבא.

ואומר: "ארבעים שנה אקוט בדור וגו' אשר נשבעתי באפי, אם יבאון אל מנוחתי". הרי שנשבע ה', שלא יבואו אנשי דור המדבר אל המנוחה, והיינו עולם הבא. דברי רבי עקיבא.

רבי אליעזר אומר: באין הן לעולם הבא. שנאמר: "אספו לי חסידי כרתי בריתי עלי זבח". ואותם חסידים - היינו אנשי דור המדבר, שכרתו ברית עם הקדוש ברוך הוא על זבחים ושלמים, כמו שנאמר: "ויזבחו זבחים שלמים", ונאמר: "ויזרוק [את דם הזבחים] על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם".

אלא מה אני מקיים "אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי"?

באפי, מתוך כעסי באותו זמן, נשבעתי שלא יבואו אל המנוחה. ועתה - חוזרני בי. רבי יהושע בן קרחה אומר: לא נאמר פסוק זה - אלא כנגד דורות הבאים:

“אספו לי חסידיו” – אלו צדיקים שבכל דור ודור.

“כרתי בריתי” – אלו חנניה מישאל ועזריה, שמסרו עצמן לתוך כבשן האש בשביל בריתו של הקדוש ברוך הוא.

“עלי זבח” – אלו רבי עקיבא וחביריו, שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה.

רבי שמעון בן מנסיא אומר: דור המדבר נאים הן לעולם הבא. שנאמר: “ופדויי ה' ישבון ובאו ציון ברנה”. “ופדויי ה'” הם דור המדבר, שנפדו ממצרים.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבעה רבי עקיבא לחסידותיה [עזב רבי עקיבא את חסידותו], שהיה רגיל תמיד לדבר בזכותם של ישראל [כפי שמוכח להלן בגמרא]. ואילו לגבי דור המדבר לא דיבר בזכותם, אלא אמר שאין להם חלק לעולם הבא.

שהרי ממה שנאמר: “הלך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה”, יכול היה רבי עקיבא לדרוש שיש להם חלק לעולם הבא.

שהרי אמר הנביא, שיזכור הקדוש ברוך הוא לירושלים חסד אבות, שהלכו אחריו במדבר.

אם כן, ומה אחרים, דורות הבאים, נאים בזכותם של דור המדבר, הם עצמן [אנשי דור המדבר] – לא כל שכן שיבואו לחיי עולם הבא?

משנה: עשרת השבטים שהגלה סנחריב [כפי שנאמר: “וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי”], אינן עתידין לחזור ממקום גלותם.

שנאמר: “וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזה”, שגזר עליהם הקדוש ברוך הוא שיגלו, כיון שעזבו את תורתו. ואמר הכתוב: “כיום הזה”. מה היום – עובר והולך ואינו חוזר שוב, אף הם – הולכים לגלות, ואינן חוזרים. דברי רבי עקיבא.

רבי אליעזר אומר: כך דורשים מהמילים “כיום הזה”: מה יום – מאפיל ומאיר [שהיום חשוך מעט בבוקר, ומאיר יותר בצהרים], אף עשרת השבטים, שעתה אפילה להן, כך עתידה להאיר להם לעתיד לבוא.

גמרא: תנו רבנן: עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר: “ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול”.

וכך נדרש המקרא:

“ויתשם ה' מעל אדמתם” – בעולם הזה. “וישלכם אל ארץ אחרת” – לעולם הבא. דברי רבי עקיבא.

רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון: כך דורשים את המקרא "כיום הזה": **אם מעשיהם כיום הזה**, שלא חזרו בתשובה - **אינן חוזרין**.

ואם לאו, אם יחזרו בתשובה - **חוזרין** הם מהגלות, ויש להם חלק לעולם הבא.

רבי אומר: **באים הם לעולם הבא**. שנאמר: **"ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'"** [וסוף המקרא: "ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם"]. "האובדים בארץ אשור" היינו עשרת השבטים, "הנדחים בארץ מצרים" הם דור המדבר. ואמר הכתוב, שלעתיד לבוא יבואו וישתחוו בירושלם.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בכך שאמר רבי עקיבא שאין להם חלק לעולם הבא - **שבקה רבי עקיבא לחסידותיה** [עזב רבי עקיבא את חסידותו, שהיה תמיד מדבר בזכות עם ישראל]. שהרי יכול היה ללמוד ממקרא אחר שחוזרים לעתיד לבוא, ויש להם חלק לעולם הבא, כפי שנאמר: **"הלך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משבה ישראל נאם ה' לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם"**. הרי שכל ישראל עתידים לחזור.

מאי חסידותיה של רבי עקיבא, שאמרנו לעיל שעזבה?

דתינא: קטני בני רשעי ישראל - אין באין לעולם הבא. שנאמר: **"כי הנה היום בא בער כתנור, והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש, ולהט אתם היום הבא אמר ה' צבאות, אשר לא יעזב להם שרש וענף"**.

"שרש וענף", הם בניהם הקטנים של הרשעים.

וכך דורשים את המקרא:

"שרש" - בעולם הזה. והיינו, שימותו בניהם נפלים.

"וענף" - שלא יבואו אף לעולם הבא. **דברי רבן גמליאל**.

רבי עקיבא אומר: **באים הם לעולם הבא**. שאף שאבותיהם היו רשעים, הם לא חטאו. שנאמר: **"שמר פתאים ה'"**, שכן **קורין בכרכי הים לינוקא** [לתינוק, ילד קטן] **"פת יא"**.

ואומר: "גדו אילנא וחבלוהי, ברם עקר שרשוהי בארעא שבקו". והיינו, שאף שהאילן עצמו ייעקר, מכל מקום שרשיו, שהם הבנים הקטנים, ישארו בארץ. שיש להם תקנה.

ואלא מה אני מקיים: "לא יעזב להם שרש וענף"?

שלא יניח להם לא שכר מצוה חמורה, ולא שכר שיורי מצוה [מצוה קלה], לשלם להם לעתיד לבוא. אלא, כל שכר מצוות שעשו, ישלם להם בעולם הזה, כדי לטרדן מן העולם הבא.

דבר אחר: "שרש" - זו נשמה, שמעמידה את הגוף. וזהו הדמיון לשורש, שהוא מעמיד את העץ.

"וענף" - זה הגוף.

אבל קטני בני רשעי אומות העולם - דברי הכל אין באין לעולם הבא. ורכן גמליאל נפקא ליה מ"ותאבד כל זכר למו", שאף לקטניהם אין חלק לעולם הבא.

אתמר: קטן, מאימתי בא לעולם הבא?

נחלקו בדבר רבי חייא ורבי שמעון בר רבי.

חד [אחד מהם] אמר: משעה שנולד.

וחד מהם אמר: משעה שסיפר [מזמן שהוא מתחיל לדבר]. אבל אם מת קודם לכן, אין לו חלק לעולם הבא.

מאן דאמר משעה שנולד, שנאמר: "יבא ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה". והיינו, שיאמרו צדקתו של הקדוש ברוך הוא - משנולד.

ומאן דאמר משעה שסיפר, דכתיב: "זרע יעבדנו יספר לה' לדור". והיינו, שזרע המספר, יעבוד את ה' דור ודור. שיחזור ויחיה בעולם הבא.

אתמר: רבינא אמר: משעה שנזרע, דהיינו, מזמן שנקלט הזרע במעי אמו, אף שלבסוף הפילתו אמו ונמחה, יש לו חלק לעולם הבא. דכתיב: "זרע יעבדנו". רבי נחמן בר יצחק אמר: משעה שנימול, יש לו חלק לעולם הבא. דכתיב: "עני אני וגוע מנער נשאתי אמיך אפונה". דהיינו, אף שאני עני וגוע מנער, מיתתי חשובה, וראוי לומר עלי "ויגוע ויאסף", לפי שזוכה אני לחיות לעתיד לבא, כמו הצדיקים, שנאמר בהן גויעה.

ומאימתי חשוב אני כך - משעה שאני נושא אמיך [אימתך] ופחדך. "אפונה" היינו, שאימתך מיושבת ומבוססת בליבי [לשון "דבר דבור על אפניו"]. והיינו מזמן שנימול, שהרי אנו מקיימים מצות מילה מאימתו של הקב"ה.

תנא משום רבי מאיר: משעה שיאמר הקטן אמן. שנאמר: "פתחו שערים, ויבא גוי צדיק שמר אמנים". אל תקרי "שמר אמנים", אלא "שאומר אמן".